

Statsforvalterens vurdering av Åsnes kommune - 2022

Statsforvalterens kommunebilde bygger på tilgjengelig KOSTRA-statistikk, annen nasjonal statistikk, tilsyn, økonomiforvaltning og kommunedialog. Vi har med utgangspunkt i dette utarbeida ROS-analyser for ulike tjenester. Kommunebildet vi presenterer, er et sammendrag av hvordan Statsforvalteren oppfatter status og utfordringer på sentrale fagområder i kommunen. Enkelte fagområder har rettet søkelys på spesifikke temaer. En sammenligning med tidligere års kommunebilder er derfor ikke hensiktsmessig på alle fagområdene.

ROS-analyser gjelder kun fagområder der Statsforvalteren gjennomfører tilsyn eller er tillagt et ansvar i lov eller forskrift.

Se vedlegget "Oversikt over indikatorer" til slutt i dette dokumentet, for forklaring på hva som legges til grunn for hvert fagområde.

Kommunebildet er oppdatert 1.september 2022.

Vi har valgt å gruppere kommentarene i tre kategorier:

	Områder med god kompetanse, kapasitet og kvalitet
	Områder med forbedringspotensial innen kompetanse, kapasitet og kvalitet
	Områder som er sårbare innen kompetanse, kapasitet og kvalitet

SSBs befolkningsprognose anslår en endring fra 7 211 innbyggere i 2022 til 6 887 i 2050 etter hovedalternativet.

Antall eldre relativt til hvor mange som er i yrkesaktiv alder er et mål på evnen til å finansiere økt etterspørsel av kommunale tjenester fremover. Antall innbyggere i alderen 20-66 år per eldre over 80 år endrer seg i Åsnes kommune fra 8,3 i 2020 til 4,2 i 2040. Landsgjennomsnittet er 14,3 og 6,8.

Landbruk

Som jord- og skogbruksmyndighet synes det felles landbrukskontor med Våler å ha god forvaltningspraksis. Inntrykket er styrket gjennom forvaltningskontroll for skogbruk i 2022, men det er viktig at bemanningen opprettholdes da saksmengden er stor.

Rus og psykisk helse

Kommunen har 34,2 årsverk totalt i tjenesten rus- og psykisk helse. Statsforvalteren finansierer 4,5 årsverk med tilskuddsmidler i tjenesten rus- og psykisk helse. Har ansatt psykolog. Psykolog er en lovpålagt tjeneste. Kommunen bruker kartleggingsverktøyet brukerplan. Kommunen har forløpskoordinator pakkeforløp psykisk helse og rus.

I løpet av siste år har boligsituasjonen endret seg og blitt bedre for brukere med rus- og psykisk helse utfordringer. Rapporterer at de forankrer sitt rus og psykisk helsearbeid i planverk, men at de sikrer i svært liten grad tjenesteutvikling på systemnivå. Kommunen rapporterer at de i noen grad sikrer brukermedvirkning til brukergruppa med rus- og psykisk helse utfordringer.

Kommunen er ikke deltager i etablert FACT team.

Samfunnssikkerhet

Siste tilsyn ble gjennomført i 2018. Det ble ikke avdekket noen avvik ved tilsynet. På grunn av Koronapandemien har det ikke blitt gjennomført tilsyn i 2020/2021. Helhetlig ROS er fra 2018 eller tidligere. Risiko og sårbarhet utenfor kommunens geografiske område og fremtidig risiko og sårbarhet er delvis vurdert. Kommunen har ikke utarbeidet mål for arbeidet med samfunnssikkerhet og beredskap. Statsforvalteren anbefaler å utarbeide mål for dette arbeidet.

Overordnet beredskapsplan ble revidert i 2021 med utgangspunkt i HROS. Kommunen øvde egen beredskapsorganisasjon i henhold til krav i forskrift om kommunal beredskapsplikt i 2020 med pandemi som tema. Plan for oppfølging av samfunnssikkerhets- og beredskapsarbeidet er ikke forankret i kommunestyret. Statsforvalteren anbefaler å inkludere relevante aktører i arbeidet med HROS og overordnet beredskapsplan (Eksempelvis Andre kommuner, Andre offentlige aktører, Private aktører, Sivilforsvaret og Frivillige organisasjoner).

Åsnes kommune er flinke i arbeidet med systematisk samfunnssikkerhet, og har hatt en positiv utvikling jf. Kommuneundersøkelsen fra 2016 til 2022.

Barnehage og opplæring

Hvorfor temaet trygt og godt barnehage- og skolemiljø?

En av Statsforvalterens viktigste oppgaver er å passe på at alle skoler gjør sitt beste for at alle elever har et trygt og godt skolemiljø. Noen ganger trenger skolen hjelp, og da kan Statsforvalteren gi gode råd og vise verktøy skolen kan bruke for at skolemiljøet skal være trygt og godt for alle.

Et trygt og godt skolemiljø for alle elever er et satsingsområde for Statsforvalteren i Innlandet, og de siste årene har en stor andel av de planlagte tilsynene våre på barnehage- og opplæringsområdet vært innenfor dette temaet. Vi vurderer tilstanden i alle Innlandets kommuner årlig, og åpner tilsyn i de kommunene der vi mener det er fare for at elevenes skolemiljø ikke er trygt og godt. Materialet vi presenterer her, inngår i en overordnet helhetsvurdering vi gjør av samtlige kommuner når vi setter opp tilsynsplanen, dialogmøter og generell veiledning. Det er viktig å merke seg at bildet ofte er sammensatt, og vi bruker langt flere kilder enn det vi går gjennom her før vi kommer frem til hvilke kommuner som skal møtes med hvilke virkemidler. Statistikken vi presenterer her sier oss allikevel noe om elevenes skolemiljø, og vi oppfordrer kommunene til å følge opp og analysere resultatene fra Elevundersøkelsen. Enkelte kan oppleve grenseverdiene vi bruker som strenge, men de er satt ut fra at skolene skal ha nulltoleranse for krenkelser (se mer informasjon i vedlegget).

Når det gjelder barnehagemiljø er situasjonen litt annerledes, både fordi det finnes mindre statistikk på området og Statsforvalteren har en litt annen rolle enn i skolemiljø saker. Ifølge loven er det nulltoleranse for alle typer krenkelser i barnehagene, og barnehagen skal selv drive det forebyggende arbeidet for et trygt og godt barnehagemiljø. Statsforvalteren jobber på sin side for å informere, veilede og legge til rette for deltakelse i nettverk, statlige strategier og kompetanseutviklingstiltak på barnehage- og grunnopplæringsområdet, for å sikre et trygt og godt barnehagemiljø. Vi mener at det er svært viktig at retten til et trygt og godt barnehagemiljø blir tatt på alvor, og vi har utarbeidet et sett med refleksjonsspørsmål til fri bruk i kommunens organer.

Vurdering av skolemiljøet i Åsnes:

Skolemiljøet i Åsnes vurderes i denne sammenhengen til gult nivå. Både for 7. trinn og 10. trinn har samleindikatoren *mobbing i skolen* verdier unntatt offentlighet på grunn av personvern hensyn. Når vi logger inn i Udirs database, ser vi imidlertid at det er elever som har respondert at de opplever mobbing i skolen.

Det er noe variasjon mellom skolene og elevenes innrapporterte oppfattelse av skolemiljøet, og selv om det er røde mobberesultater på en skole, er det positivt at det ved en annen skole rapporteres om 0 % av elevene har rapportert om mobbing av andre elever eller voksne på skolen de siste månedene. Svarprosenten i Elevundersøkelsen er lavere enn 85 %.

Åsnes har tre barneskoler og en ungdomsskole. Den ene av barneskolene hadde ikke elever på 7. trinn i skoleåret 2021-2022, og er dermed ikke med i datagrunnlaget. Det er rundt 630 elever i grunnskolealder i kommunen. Uavhengig av kommunestørrelse og skolestruktur er det krevende å sette én farge på elevenes skolemiljø i kommunen, og vi oppfordrer kommunen til å analysere og jobbe med resultatene fra Elevundersøkelsen på egen hånd. Ta gjerne kontakt med Statsforvalteren ved spørsmål eller kommentarer.

Refleksjonsspørsmål og involvering av barn og unge i behandlingen av kommunebildet

Statsforvalteren oppfordrer kommunen på det sterkeste til å involvere barn og unge i den lokale behandlingen av kommunebildet.

- Hvordan jobber dere systematisk for å sikre at barn har det trygt og godt i barnehagene og skolene i kommunen?
- Loven stiller krav til nulltoleranse for krenkelser. Hvordan jobber dere som barnehagemyndighet og skoleeier systematisk for å hindre krenkelser i barnehagene og skolene i deres kommune?
- Hvordan og i hvilket omfang legger kommunen til rette for kompetanseheving om barn og unges psykososiale miljø?
- Hva kan forklare variasjonene innad i kommunen når det gjelder resultater knyttet til skolemiljø?
- Finnes det en sammenheng mellom elevmedvirkning og skolemiljø?

Statsforvalteren ønsker i tillegg å tipse kommunen om vår samleside for lett tilgjengelige filmer om barnehage- og skolemiljø:

<https://www.statsforvalteren.no/nb/innlandet/barnehage-og-opplaring/filmer-om-barnehage-og-skolemiljo/>

Barnevern

Kommunen sin barneverntjeneste inngår i interkommunalt samarbeid med Våler og Grue kommune. Åsnes er vertskommune. Solør barneverntjeneste deltar i BUFDIR sin kompetansesatsing mot barnevernreformen, og har vært vertskommune for Innlandet sitt største læringsnettverk med tema tiltaksarbeid. Deltagelse i et større interkommunalt samarbeid har kommunene opplevd som en styrke. Gjennom dialogmøter med kommunene i Solør barneverntjeneste, har både administrativ og politisk ledelse uttrykt behov for å forbedre tverrfaglig satsing og samarbeid. Rapportering, tilsynssaker og dialoger har vist at tjenesten har forbedringspotensialer med tanke på kvalitet og styring i henhold til lovkrav. Forebyggende plan er under arbeid, men ikke vedtatt.

Totalt sett vurderes tjenesten som bare delvis god.

Fastlegesituasjonen

Kommunen skal sørge for at personer som oppholder seg i kommunen tilbys nødvendige helse- og omsorgstjenester. For å oppfylle dette ansvaret skal kommunen blant annet tilby en fastlegeordning. Det er i Norge store utfordringer med både å beholde og rekruttere fastleger, utfordringer vi også ser er tilfelle i kommuner i Innlandet. Det er derfor viktig at kommunene har fokus på rekrutteringstiltak, som ivaretar kontinuitet i relasjonen mellom lege og pasient og sikrer stabilitet i legetjenesten.

Folkehelse

For å kunne iverksette tiltak som har effekt på folkehelsen må kommunen ha «oversikt over helsetilstanden i befolkningen og de positive og negative faktorer som kan virke inn på denne» etter folkehelseovens § 5 første ledd. Kommuner er forskjellige, så behovet for informasjon og oversikt vil variere mellom ulike kommuner. Vi kan ikke se at Åsnes kommune har en folkehelseoversikt som grunnlag for arbeidet med kommunens planarbeid.

For å etablere et systematisk og langsiktig folkehelsearbeid, herunder å motvirke sosiale helseforskjeller, skal kommunen i sitt arbeid med kommuneplaner etter plan- og bygningsloven fastsette overordnede mål og strategier for folkehelsearbeidet. Vi ser at Åsnes kommune har forankret folkehelse i kommunen sin samfunnsplanlegging.

Helse og omsorg

Kompetanse: Har en andel med helseutdannet personell 78,2 % mot landsgjennomsnittet 77,8%. Har ingen strategisk kompetanseplan, men en opplæringsplan. Har søkt om overføring av tildelte kompetansemidler både i 2019, 2020 og 2021, noe som indikerer svak gjennomføringsevne. Deltar i KS prosjektet Rustad for fremtiden. Vurdering; middels.

Demensomsorg: Åsnes vil ha 227 personer med demens sykdom i 2025, dette er en forventet prosentøkning fra 2,92% i 2022 til 3,20% i 2025. Åsnes deltar i demensnettverk Innlandet. Kommunen har ingen demensplan, men demenskoordinator, demensteam, dagsentertilbud til personer med demens og har en samarbeidsavtale med spesialisthelsetjenesten (Sam-aks). Vurdering; god.

Ernæringskartlegging: 63 % av beboere med langtidsplass er ernæringskartlagt mot landsgjennomsnittet 46%, 13 % er ernæringskartlagt som har tjenester i hjemmet, landsgjennomsnittet er 15%. Kommunen har hatt 100% økning i antall kartlegginger fra 2020 til 2021. Vurdering; middels/svak

Legetimer pr uke pr beboer sykehjem: 0,51timer i Åsnes kommune mot landsgjennomsnittet er 0,61 timer. Vurdering: middels.

Jordvern

Kommunen har omdisponert 27 daa dyrka mark de siste fem årene (2017-2021). Med dette bryter ikke kommunen målene fra nasjonal jordvernstrategi, men Statsforvalteren minner likevel om at kommunen må ha oppmerksomhet på jordvern i sin arealforvaltning.

Klima

Kommunen har en tematisk kommunedelplan for klima og energi fra 2010. I tillegg er det utarbeidet en «Miljø- og klimastrategi for Kongsvingerregionen 2018-2030». Det er positivt at

kommunen i år har oppdatert handlingsdelen til planen. Det er også bra at kommunen har deltatt i to prosjekter innen sirkulær økonomi, som er støttet med skjønnsmidler. Åsnes kommune har søkt om midler fra Klimasats til tiltak i fire år. Kommunen svarte ikke på kommuneundersøkelsen i 2021 om kartlegging av gjennomførte klimatiltak. Statsforvalteren oppfordrer kommunen generelt til å jobbe mer med utslippsreduksjoner. Det er positivt at kommunen deltar i det regionale miljø- og klimanettverket for Kongsvingerregionen. Det er svært lite informasjon om klima på kommunen sine hjemmesider.

Miljø

Miljø består av to hovedtemaer - vannforvaltning og forurensning, som er vurdert ut ifra et sett med indikatorer. Vår vurdering er at kommunens arbeid innen miljø samlet sett er middels/gul. Mer detaljert beskrivelse av grunnlaget følger.

Kommunen driver aktivt veiledning og informasjonsarbeid mot landbruket for å redusere avrenning og forurensning. Har gode rutiner for oppfølging av miljøkrav, og følger opp brudd på miljøkravene blant annet med avkortning av PT. Vurderes som grønn/god.

Kommunen har egne arealformål og bestemmelser som er knytta til vann og vassdrag, men har ikke fastsatt bredde på vegetasjonssone langs vassdrag. Tar spesielt hensyn til vassdrag i nydyrkingsaker, og gjør en aktiv vurdering av om kantsoner bør være bredere enn minimumskravet. Vurderes som grønn/god.

Kommunen har avsatt noe egne ressurser til å følge opp arbeidet med vannforvaltningsplanene, men jobber noe med det gjennom ulike sektorer i kommunen. Følger til en viss grad opp med gjennomføring av tiltak i vannforvaltningsplanene. Vurderes som gul/middels.

På forurensningsområdet har vi vurdert kommunens arbeid med grunnforurensning og avløp, samt materialgjenvinning av avfall. Vi ser positivt på at kommunen har opprettet bruker i Grunnforurensning, da dette er en forutsetning for å kunne oppfylle kommunens plikter som myndighet på grunnforurensning (oppfølging av bygge- og gravesaker etter forurensningsforskriften kap. 2). Det ligger 7 lokaliteter til godkjenning i Grunnforurensning, hvorav 6 lå til godkjenning også for et år siden. Lokalitetene er ikke offentlig tilgjengelig før de er godkjent. Vi vurderer derfor kommunens arbeid med grunnforurensning som rødt/svakt.

Kommunens andel levert til materialgjenvinning overstiger den nasjonale målsetningen på 50 %, og vurderes derfor som god/grønn. Kommunen har ikke fastsatt konkrete mål eller iverksatt forberedelser til økt ombruk og materialgjenvinning av husholdningsavfall, men er delaktig i ulike nettverk som jobber med konkrete mål og prosjekter for økt ombruk.

Det største renseanlegget i kommunen, Flisa ra, overholdt alle rensekrav i 2021. Med dagens belastning og sammensetning av avløpsvannet overholder Flisa ra sekundærrensekravene til tross for at det ikke er etablert biologisk rensetrinn. Det er viktig å påpeke at dette kan endres ved eksempelvis endringer i påslippet. Åsnes kommune har god kjennskap til avløpsnettets alder, men gjennomsnittlig fornyelse av avløpsnett har de siste tre årene vært lav. Vi mener at arbeidet med tiltak på ledningsnett bør intensiveres med tanke på at det er dokumentert noe innlekk og det fortsatt finnes noen områder med fellessystem. Vi ser også positivt på at kommunen nå forventer å ferdigstille en ny hovedplan for vann og avløp i løpet av året. Dette er et viktig verktøy for å sikre det overordnede og helhetlige arbeidet på avløpsområdet. Samlet vurderes kommunens arbeid på avløpsområdet som middels/gul.

Sosiale tjenester

De sosiale tjenestene har som formål å bedre levekårene for vanskeligstilte, bidra til sosial og økonomisk trygghet, bidra til at den enkelte får mulighet til å leve og bo selvstendig, fremme overgang til arbeid, sosial inkludering og aktiv deltakelse i samfunnet. Tjenestene skal bidra til at utsatte barn og unge og deres familier får et helhetlig og samordnet tjenestetilbud, samt bidra til likeverd, likestilling og forebygge sosiale problemer.

En trygg og forutsigbar bosituasjon, deltakelse i arbeidslivet og inkludering i samfunnet er viktige virkemiddel for å forebygge lavinntekt og utenforskap.

I Åsnes kommune mottar 3,3 % av innbyggerne sosiale tjenester (Innlandet 2,3 %), og 38,2 % av de som mottar sosiale tjenester har hjelpebehov som varer lengre enn 6 mnd. (Innlandet 34,4 %).

Kommunen skal gjøre seg kjent med innbyggernes levekår, vie spesiell oppmerksomhet til trekk ved utviklingen som kan skape eller opprettholde sosiale problemer. Samordning og samhandling mellom tjenesteområder er av sentral betydning. Kommunen bør inkludere levekårsutfordringer i øvrig samordning av tjenester til sårbare grupper.

I Åsnes kommune forsørger 20,7 % av de som mottar sosiale tjenester barn (Innlandet 27,3 %). 17 % av barna i Åsnes lever i husholdninger med vedvarende lavinntekt (Innlandet 13 %), og 12 % av barna i Åsnes bor trangt (Innlandet 14 %).

Åsnes kommune har i 2022 deltatt i egenvurderingstilsyn med temaet «Tjenestene opplysning, råd og veiledning og økonomisk stønad til personer mellom 17 og 23 år.» I denne gjennomgangen fant Nav Åsnes at disse tjenestene ytes i samsvar med kravene i lovgrunnlaget.

Kommunen har ansvar for å tilby personer under 30 år som mottar sosiale tjenester tilbud om arbeidsrettet aktivitet ved mottak av sosialhjelp. Kvalifiseringsprogram skal være tilgjengelig for kommunens innbyggere.

16,2 % av de som mottar sosiale tjenester er i aldersgruppen 18-24 år (Innlandet 19,7 %), og 12,9 % er i aldersgruppen 25-29 år (Innlandet 13,6 %).

25,6 % av sosialhjelpsmottakerne i aldersgruppen 0-24 år (Innlandet 39,2 %), og 29 % i aldersgruppen 25-29 år (Innlandet 31,3 %), hadde vilkår om arbeidsrettet aktivitet i 2021. I 2021 hadde Åsnes kommune 6 personer som var deltakere i kvalifiseringsprogram.

Dette anses å synliggjøre at kommunen bør gjennomgå sin tilgjengelighet til kvalifiseringsprogram og arbeidsrettet aktivitet for de som har behov for slik bistand.

Kommuneøkonomi

Netto driftsresultat har vært negativt de siste årene, men kommunen fikk et godt resultat i 2021, og kan nedbetale nesten hele merforbruket fra tidligere år. Kommunen har budsjettert med lave netto driftsresultat gjennom økonomiplanperioden. Ble meldt inn i ROBEG i 2021, og jobber både med overordnede planer og oppfølging av tiltaksplan for å gjenopprette økonomisk handlingsrom også på lengre sikt. Utgiftene må reduseres for å kunne sette av midler på disposisjonsfond fremover. Vedtatte innsparingstiltak på ca 23 mill. kroner gjennom perioden må gjennomføres og følges opp. Noe høy lånegjeld, og høy gjeldsbelastning. Økning i

netto lånegjeld de siste årene, og planlegger for økte investeringer i økonomiplanperioden knyttet til nytt skolebygg. Lavt nivå på disposisjonsfond. Kommunekassen har ikke midler på disposisjonsfond. Svak likviditet.

Nedgang i befolkningen de siste 10 årene, som forventes å fortsette fremover. Det er kun aldersgruppen 67 år og eldre som har vekst, øvrige aldersgrupper forventes redusert.

Samfunns- og arealplanlegging

Kommuneplanens samfunnsdel er fra 2010, revisjon er igangsatt. Ny arealdel ble vedtatt i 2019, med unntatt rettsvirkning for deler av Flisa. Kommunen er sårbare når det gjelder kompetanse og kapasitet på planområdet. Det er forholdsvis lav aktivitet når det gjelder plansaker. Det er positivt at det er etablert egen ordning for å ivareta barn og unges interesser i planarbeidet.

Vedlegg:

Mer om indikatorene

Barnehage og opplæring

Om elevundersøkelsen

Elevundersøkelsen skal gjennomføres hver høst for 7. og 10. trinn. Skolene eller kommunene kan selv bestemme hyppigere bruk hvis det er behov for det, og det er også mulig å gjennomføre undersøkelsen på flere trinn. Dataene som ligger til grunn for denne vurderingen er i all hovedsak offentlige, og kan hentes fra Udirs statistikkbank. I tilfeller der de offentlige dataene gir oss svært mangelfull informasjon, har vi hentet ut informasjon unntatt fra offentligheten, for å danne oss et helhetsbilde av tilstanden på temaet i kommunen (dette gjelder særlig for små kommuner). Den tekstlige vurderingen og fargeleggingen er gjort på bakgrunn av følgende spørsmål i elevundersøkelsen:

- Er du blitt mobbet av andre elever på skolen de siste månedene?
- Er du blitt mobbet av voksne på skolen de siste månedene?
- Er du blitt mobbet digitalt (mobil, iPad, PC) de siste månedene?

Udir slår sammen de tre spørsmålene til en samlet overskrift, mobbing på skolen. Det er i all hovedsak kommunens samlescore på denne indikatoren som ligger til grunn for fargeleggingen av kommunens tilstand på området Barnehage og opplæring.

Dataene er i all hovedsak hentet fra Elevundersøkelsen for skoleåret 2021-2022. I de kommunene med få eller manglende data fra det oppgitte skoleåret, har vi også tatt en kikk på resultatene fra skoleåret 2020-2021, samt benyttet andre opplysninger som for eksempel informasjon fra tilsyn og klagesaker.

Fargen grønn gis til kommuner med gjennomsnittsscore under 2 %.

Fargen gul gis til kommuner med gjennomsnittsscore mellom 2 % og 4,9 %.

Fargen rød gis til kommuner med gjennomsnittsscore over 5 %.

Barnevern

Fristbrudd i undersøkelser, antall barn med hjelpetiltak i hjemmet, barn i hjelpetiltak med evaluert tiltaksplan og antall fosterbarn i familie og /eller nære nettverk er indikatorer på hvorvidt kommunen gir barn og familier riktig hjelp til rett tid, gjennom forebyggende arbeid og tidlig innsats.

- Kommunemonitor barnevern
https://bufdir.no/Statistikk_og_analyse/Barnevern_kommunemonitor/#/

Fastlegesituasjonen

Ved utarbeidelse av kommunebilder for 2022 valgte vi å skrive om den generelle utfordringen som er nasjonalt, samt i kommuner i Innlandet, med både å beholde og rekruttere fastleger. Vi er klar over at denne utfordringen ikke gjelder alle kommuner i Innlandet per nå, men det er en situasjon som stadig er i endring, så derfor valgte vi å skrive om den generelle utfordringen.

Folkehelse

Ivaretagelse av langsiktig folkehelsearbeid i kommunenes planarbeid.

For å kunne iverksette tiltak som har effekt på folkehelsen må kommunen ha «oversikt over helsetilstanden i befolkningen og de positive og negative faktorer som kan virke inn på denne» etter folkehelselovens § 5 første ledd.

For å etablere et systematisk og langsiktig folkehelsearbeid, herunder å motvirke sosiale helseforskjeller, skal kommunen i sitt arbeid med kommuneplaner etter plan- og bygningsloven fastsette overordnede mål og strategier for folkehelsearbeidet som er egnet til å møte de utfordringer kommunen står overfor.

Vi viser til veileder utarbeidet av Helsedirektoratet til et systematisk folkehelsearbeid

<https://www.helsedirektoratet.no/veiledere/systematisk-folkehelsearbeid>

Helse og omsorg

Bakgrunn for valg av indikatorer: Endring i helsetjenestene, med overføring av helsetjenester fra spesialisthelsetjenesten til kommunehelsetjenestene, gir uforutsigbare pasientoverføringer og krav til spesialisert kompetanse. Dette krever at kommunene har nok og riktig kompetanse for å kunne gi forsvarlig helsehjelp. Befolkningsandelen med demens sykdom vil i Innlandet øke med 32,41% fra 2020 til 2030, noe som får betydning for hvordan kommune rigger tjenestetilbudet innen helse og omsorg. Pasientsikkerhet og kvalitet er viktig for å forebygge pasientskader og uhelse, deriblant oversikt over pasienter og brukernes ernæringsstatus. Andel vurdert for risiko for underernæring var i Innlandet på 51,3% i 2021.

Fokusområder:

- ✓ Kommunen tilpasser omsorgstjenestene til fremtidige behov
- ✓ Kommunen skal ha nødvendig kompetanse

Jordvern

- Tallene er hentet fra tabell 07903 hos SSB.
- Innrapporterte tall stammer kun fra vedtatte reguleringsplaner.
- Antall daa omdisponert dyrka mark (etter PBL) de siste fem årene. All omdisponering i perioden inngår, men andel med formål samferdsel og infrastruktur kommenteres for de med rød farge. Alt under 5 daa regnes for arronderingsmessige justeringer og blir grønt. De som omdisponerer mer enn 10% av Innlandets samla kvote (300 daa) blir røde. Resten gule.
- Innskjerpning av det årlige jordvernmålet (fra 4000 daa til 3000 daa) fikk effekt fra midten av 2021. Vi tar derfor utgangspunkt i nytt mål.

Klima

- Status for klima- og energiplan; alder for sist revisjon

- Status for tiltak. Basert på hva de selv har svart i kommuneundersøkelsen i 2021, samt hvor mange år de har søkt Klimasats
- Status for om kommunen er med i klimanettverk
- Vurdering av klimainformasjonen kommunen har på sine hjemmesider og evt. annen kjent utadretta informasjon
- Samlet vurdering

Landbruk

For jordbruk har vi lagt vekt på kapasitet/ressursbruk (kulepunkt 1-2) i forhold til parameterne i kulepunkt 3-4, funn i forvaltningskontroller og vårt generelle inntrykk av forvaltningspraksis/-kapasitet, spesielt i tilskuddsforvaltningen. Følgende parametere er vurdert:

- Årsverk brukt på jordbruksforvaltning (innrapportert fra kommunen for 2021)
- Brutto driftsutgifter til landbruksforvaltning (KOSTRA 2021)
- Antall jord- og konsesjonslovsaker og antall tilskuddssøknader (produksjonstilskudd og regionale miljøtilskudd)
- Omfang av jordbruk (beregningsnøkkel basert på jordbruksareal, totalareal og antall driftsenheter, foretak med husdyr og landbrukseiendommer) i 2021
- Avvik og merknader i forvaltningskontroller de siste åra og kommunens oppfølging av disse

For skogbruk er som skjer i skogen er avgjørende for produksjon, miljøforhold samt skognæringens og den offentlige forvaltningens omdømme. Stasforvalteren har i høy grad vektlagt kommunens oppfylging av de pålagte kontroller i 2021 som omfatter:

- foryngelseskontroll (risikobasert, hovedsakelig med utplukk fra Landbruksdirektoratet),
- resultatkartlegging (selv om det heter «kartlegging» er Statsforvalteren opptatt av at avvik som kan lukkes, blir lukket gjennom korrigerende tiltak)
- stikkprøvebasert kontroll av skogtiltak (minst 5 % av antall søknader, kommunen gjør utplukk etter sin egen plan)

Miljø

Miljø består av to hovedtemaer, vannforvaltning og forurensing, som hver består av undertemaer med indikatorer. Under følger en beskrivelse av vurderingskriteriene og en begrunnelse for hvorfor disse temaene er valgt.

Vannforvaltning - Hvorfor er disse temaene valgt?

- Vannmiljø i plan og inngrepssaker

Fysiske inngrep i vassdrag er en av hovedutfordringene for å nå god miljøtilstand i mange vassdrag. Kommunene har en sentral rolle i arbeidet med å forhindre nye skader ved å ivareta av vannmiljø i plan og inngrepssaker.

- Forankring og oppfølging av vannforvaltningsplanene i kommunene

Norge har internasjonale forpliktelser om å sikre god miljøtilstand i alle vannforekomster gjennom tilslutning til vanndirektivet. De regionale vannforvaltningsplanene med tilhørende tiltaksprogram er sentrale for oppfyllelsen av disse forpliktelsene. Kommunene er myndighet og tiltakshaver på flere områder med stor betydning for å nå miljømålene. Følgelig er det avgjørende at kommunene aktivt deltar i utarbeidelse og gjennomføring av planer og tiltak.

- Forurensing fra jordbruket

Nærings saltforurensning er den andre hovedutfordringen for å oppnå godt vannmiljø. I Innlandet er forurensning fra jordbruk en av hovedkildene til nærings salttilførsel til vassdragene. Kommunen som lokal landbruksmyndighet har en sentral rolle i arbeidet med å begrense nærings saltavrenning fra jordbruket.

Beskrivelse av vurderingskriteriene

- Vannmiljø i plan- og inngrepssaker
 - God: Kommunen har egne arealformål og bestemmelser som er knytta til vann og vassdrag, og har fastsatt bredde på vegetasjonssone langs vassdrag. Tar spesielt hensyn til vassdrag i nydyrkingsaker, og gjør en aktiv vurdering av om kantsoner bør være bredere enn minimumskravet.
 - Middels: Kommunen har manglende eller ikke tilstrekkelige bestemmelser og arealmål knytta til vann og vassdrag og/eller manglende fastsatt bredde på vegetasjonssone langs vassdrag. Krav til kantsoner i nydyrkingsaker blir fulgt opp jf. Lovverket.
 - Svak: Kommunen har manglende bestemmelser og arealmål knytta til vann og vassdrag og manglende fastsatt bredde på vegetasjonssone langs vassdrag.
- Forankring og oppfølging av vannforvaltningsplanen i kommunen
 - God: Kommunen har egne ressurser til oppfølging av vannforvaltningsplanene, og arbeidet er godt integrert i alle sektorer i kommunen. Kjenner til og følger aktivt opp med gjennomføring av tiltak i vannforvaltningsplanene.
 - Middels: Kommunen har avsatt begrenset med egne ressurser til å følge opp arbeidet med vannforvaltningsplanene, men jobber noe med det gjennom ulike sektorer i kommunen. Følger til en viss grad opp med gjennomføring av tiltak i vannforvaltningsplanene.
 - Svak: Kommunen har ikke avsatt egne ressurser til oppfølging av vannforvaltningsplanene, og har et lite bevisst forhold til oppfølging av disse.
- Forurensning fra jordbruket
 - God: Kommunen driver aktivt veiledning og informasjonsarbeid mot landbruket for å redusere avrenning og forurensning. Har gode rutiner for oppfølging av miljøkrav, og følger opp brudd på miljøkravene bla med avkortning av PT.
 - Middels: Kommunen fører tilsyn med at miljøkrav i landbruket blir innfridd gjennom kontroll, og driver noe veiledning for å øke oppslutningen om forurensningsbegrensende tiltak.
 - Svak: Kommunen mangler gode rutiner for oppfølging og informasjonsarbeid omkring forurensning fra jordbruk.

Forurensning - Hvorfor er disse temaene valgt?

- Kommunens arbeid på avløpsområdet

Oppfølging av kommunenes arbeid på avløpsområdet har vært en del av embetsoppdraget de siste årene. I tildelingsbrevet for 2022 (pkt. 3.1.4.4.1) framgår det at Statsforvalteren skal ha en effektiv og samordnet innsats mot eutrofiering, inkludert fra jordbruket, akvakultur, avløp og industri, og at forurensningskildene skal være godt regulert for å oppnå god økologisk tilstand i vassdrag. Som en del av dette arbeidet har vi valgt å ut kommunens arbeid på avløpsområdet som et tema for kommunebildene, da utslipp fra både mindre private avløpsanlegg og store kommunale avløpsanlegg kan være en vesentlig bidragende

årsak til eutrofiering. Vi ønsker derfor å løfte fram viktigheten av et systematisk arbeid på dette området.

- Kommunens arbeid med grunnforurensning

Oppfølging av kommunenes aktivitet i Grunnforurensning har de siste tre årene vært en del av embetsoppdraget gjennom tildelingspunkt 3.1.4.4.2.1. Målsetningen er å øke kommunenes kompetanse på forurenset grunn og fagsystemet Grunnforurensning og sikre at kommunene registrerer saker i fagsystemet og følger opp sine plikter etter forurensningsforskriftens kapittel 2. Som en del i å oppnå dette er grunnforurensning inkludert som ett av temaene vi vurderer i forbindelse med kommunebildene. I tillegg er det sendt ut brev til alle kommuner om viktigheten av at de har en bruker i Grunnforurensning og hva som ligger i myndighetsrollen etter forurensningsforskriftens kapittel 2. I 2021 fulgte vi opp dette med å tilby webinar for kommunene. Dette webinaret tilbys også i november i år.

- Materialgjenvinning av avfall:

Gjennom rammedirektivet om avfall er EUs materialgjenvinningsmål for husholdningsavfall og lignende 50 % innen 2020 og 65 % innen 2035. Dette er et mål som Norge som EØS-medlem også har bundet oss til (Miljømål 4.4). Økt materialgjenvinning er viktig for å sikre at ressursene i avfallet vårt blir utnyttet og brukt som råvarer i nye produkter som en del av en sirkulær økonomi. Ulike typer avfall må derfor sorteres ut fra nærings- og husholdningsavfall. Matavfall, plast, og park- og hageavfall er eksempler på avfallsfraksjoner som det nå stilles krav til utsortering av.

Kommunen har ansvar for innsamling og utsortering av husholdningsavfall.

Materialgjenvinning er derfor en svært relevant indikator for kommunene å forholde seg til. For at Norge skal klare målsetningen om 65 % materialgjenvinning innen 2035 må både kommuner og næringsliv jobbe aktivt for å oppnå dette målet. Dette vil innebære å sette mål og gjennomføre tiltak for å nå målet.

Vi mener at andelen avfall levert til materialgjenvinning er en god indikator på hvor godt kommunen håndterer husholdningsavfallet sitt. Og den er viktig miljømål for Norge å oppfylle. Vi mener derfor at valgte indikatorer er hensiktsmessige for å sette fokus på avfallsområdet.

Beskrivelse av vurderingskriteriene

- Kommunens arbeid på avløpsområdet:
 - Overholder de større kommunale avløpsreanseanleggene (> 2000 pe BOF5, kapittel 14- anlegg) utslippskravene stilt i utslippstillatelse og lovgivning, inkl. Sekundærrensekrav.
 - Fornyelse av avløpsnett. Den nasjonale forventningen er 1 % årlig fornyelse av avløpsnett. Vi har derfor sett på i hvor stor grad kommunen har kjennskap til avløpsnettets alder, avløpsnettets gjennomsnittlige alder, og den gjennomsnittlige fornyingsgraden de siste tre årene. Basert på dette, samt kunnskap om fremmdvannsproblematikk, har vi gjort en vurdering av om kommunens fornyelsesgrad av gammelt ledningsnett er tilstrekkelig.
 - En hovedplan for avløpsområdet eller tilsvarende er et nødvendig verktøy for å sikre systematisk og helhetlig ivaretagelse av avløpsområdet. Om kommunen har en slik

overordnet plan eller ikke, når den er vedtatt eller sist revidert er dermed vurdert som følger:

- Vedtatt/revidert i 2018 eller seinere – GOD/grønn
- Vedtatt/revidert etter 2014 - MIDDELS/gul
- Vedtatt/revidert før 2014 eller manglete - DÅRLIG/rød
- Statsforvalterens kjennskap til og dialog med de ulike kommunen om arbeid og problemstillinger relatert til avløpsområdet varierer mye. I de tilfeller vi har kjennskap til hvordan kommunen jobber med eksempelvis avløp i eksisterende og planlagte hyttefelt og spredt avløp, tar vi dette med i totalvurderingen.
- Kommunens arbeid med grunnforurensning: En forutsetning for at kommunen skal kunne oppfylle sine plikter som myndighet på grunnforurensning (oppfølging av bygge- og gravesaker etter forurensningsforskriften kap. 2, der grunnen er forurenset, eller det er grunn til å tro at den kan være forurenset), er at de har bruker i databasen Grunnforurensning. I tillegg har vi sett på antall lokaliteter som ligger til godkjenning i Grunnforurensning og antall godkjente lokaliteter, samt endringer siden i fjor. Et lavt antall lokaliteter kan indikere at bygge- og gravesaker som burde håndteres etter forurensningsforskriftens kapittel 2, ikke fanges opp i kommunen. En høy andel ikke-godkjente lokaliteter, trekker også ned, siden lokaliteter ikke blir offentlig tilgjengelige før de er godkjent av rette myndighet. Vi viser ellers til brev vi har sendt til kommunene 11. august 2020 og 8. oktober 2021.
- Materialgjenvinning av avfall: Det er en nasjonal målsetning at 50 % av generert avfall skal leveres til materialgjenvinning. Det også slik at kommunen bør ha fastsatt konkrete mål for, og iverksatt forberedelse til økt gjenbruk og materialgjenvinning av husholdningsavfall og liknende avfall etter 2020. Basert på disse to indikatorene er kommunene vurdert i henhold til følgende kriterier:
 - Andel levert til materialgjenvinning inkl. Biologisk behandling. Denne indikatoren er styrende for vurderingen på området.
 - ≥ 50 % er GOD/grønn
 - > 40 % er MIDDELS/gul
 - < 40 % er SVAK/rød
 - Konkret målsetning. Denne indikatoren kan telle positivt inn i vurderingen.
 - Har oppgitt konkrete målsetninger i svaret – GOD/grønn
 - Oppgir mål som ikke er konkretisert i svaret – MIDDELS/gul
 - Har ikke oppgitt mål/har ikke svart – SVAK/rød

Kommuneøkonomi

Indikatorene under er valgt med bakgrunn i kommunestyrenes lovpålagte plikt til å vedta finansielle måltall (jf kommuneloven §14-2 c), og de fleste har valgt netto driftsresultat, netto lånegjeld og disposisjonsfond. Disse gir indikasjon på kommunenes økonomiske handlingsrom. I vår vurdering legger vi også til grunn historisk og planlagt netto driftsresultat, samt kommunenes evne til å kunne svare opp økonomisk usikkerhet og investeringer, målt økte finanskostnader og arbeidskapital.

- Netto driftsresultat i prosent av bruttodriftsinntektene (2015-2021)
- Planlagt netto driftsresultat i økonomiplanperioden i prosent av bruttodriftsinntektene 2022-2025
- Netto lånegjeld i prosent av bruttodriftsinntektene
- Renteeksponert gjeld i prosent av bruttodriftsinntektene
- Netto finans og avdrag i prosent av bruttodriftsinntektene
- Arbeidskapital eksklusive premieavvik i prosent av bruttodriftsinntektene
- Disposisjonsfond i prosent av bruttodriftsinntektene

Rus og psykisk helse

Vurderingen er gjort på bakgrunn av kommunenes egenrapportering i IS 24-8. Dette er en årlig rapportering som kommunene avgir til helsedirektoratet og som bla. omhandler kompetanse- og kapasitetsnivå i fagfeltet. SINTEF forvalter og koordinerer dette arbeidet.

Psykisk helse- og rusfeltet har de siste årene gjennomgått til dels omfattende opptrappingsplaner. Opptrappingsplanen for psykisk helse (1996 – 2006) og Opptrappingsplanen for rusfeltet (2008 – 2012 og 2014 – 2020) har bidratt til betydelig kapasitet- og kompetanseøkning i fagfeltene. Kommunene står ovenfor store utfordringer med å beholde den kapasitet og kompetanse som er opparbeidet og fagfeltet er i stadig endring. Regjeringen arbeider med ny Opptrappingsplan for psykisk helse samt forebyggings og behandlingsreform for barn og unge. Statsforvalteren følgende indikatorer for 2022:

- Psykologer i kommunen, årsverk (inkl. tildelt tilskudd)
- Status etablering av FACT team
- Brukerplankartleggingen
- Boliger og oppfølgingstjenester i boliger for målgruppen
- Planarbeid

FACT er et viktig satsningsområde for å kunne gi bedre oppsøkende tjenester, og bedre samhandelnde tjenester i samarbeid med spesialisthelsetjenesten.

Samfunns- og arealplanlegging

På tema Kommunal planlegging har vi for 2022 lagt spesiell vekt på å om kommunene har oppdaterte overordna planverk, dvs. kommuneplanens samfunnsdel og arealdel. Dette er i tråd med bestilling fra våre oppdragsgivere på området i år.

- Alder på kommuneplan - arealplan og samfunnsplan
- Kapasitet og kompetanse på plan
- Har kommunen en særskilt ordning for medvirkning av barn og unge

Samfunnssikkerhet

- Vurderinger fra siste gjennomførte tilsyn
- Kommuneundersøkelsen fra DSB i tidsperioden 2016 til 2020

Sosiale tjenester

Vi har vektlagt hvordan kommunene jobber med arbeidsrettet aktivitet og kvalifiseringsprogram for sine sosialhjelpsmottakere. I tillegg har vi kontinuerlig fokus på barn og unges levekår i Innlandet.

Begge deler følger av oppdrag til Statsforvalteren fra departementet; vi skal følge med på levekårsutviklingen i kommunene og identifisere utfordringer og vi skal legge til rette for at kommunene ivaretar sitt ansvar for kvalifiseringsprogrammet på en god måte, samt beskrive og følge med på utøvelsen av aktivitetsplikt for personer som mottar økonomisk stønad. Tilsvarende forventninger er presentert for kommunene i årets kommunebrev.

Opplysninger fra egenvurderingstilsynet er tatt med for å synliggjøre forventninger til Statsforvalter og kommunene om særskilt ivaretagelse av unge sosialhjelpsmottakere.

Følgende indikatorer er derfor valgt ut for årets kommunebilder:

- Andel mottakere sosiale tjenester
- Andel sosialhjelpsmottakere 18-24 år

- Andel sosialhjelpsmottakere 25-29 år
- Andel langtidsmottakere (mer enn 6 måneder)
- Andel sosialhjelpsmottakere som forsørger barn
- Antall deltakere i kvalifiseringsprogram
- Andel sosialhjelpsmottakere med vilkår om arbeidsrettet aktivitet 18-24 år
- Andel sosialhjelpsmottakere med vilkår om arbeidsrettet aktivitet 25-29 år
 - Alle hentet fra SSB, tall fra 2021
- Andel barn som lever i husholdninger med vedvarende lavinntekt
 - Henter fra FHI's oppvekstprofiler, tall for perioden 2017-2019 (ny periode neste år)
- Andel barn som bor trangt
 - Hentet fra FHI's oppvekstprofiler, tall fra 2020
- Egenvurderingstilsyn, resultat
 - Intern informasjon